

ชื่อเรื่อง เครือข่ายสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ
ในพื้นที่ลุ่มน้ำแควใหญ่ตอนล่าง และลุ่มน้ำลำตะเพิน จ.กาญจนบุรี
School Network for Health Promotion and Upland Area
Conservation in Lower Kwai Yai Basin and Lam Tapern
Basin, Kanchanaburi Province

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์วราพร ศรีสุพรรณ

ผู้วิจัยร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกายรัตน์ สุขุมลชาติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมนา ตั้งคณะสิงห์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัญญารัตน์ ปั่นทอง
ปกรณ ม่วงเจริญ
จำลอง บุญเรืองโรจน์
ศุภชัย มากสมบูรณ์
ประคอง บัวปรอท
จินตนา สุขสมแดน
ทิพวรรณ รัตนกุสุมภ์
นิวัฒน์ โชติสวัสดิ์
สุรเดช รุ่งศรีกนก
นิรัตน์ คุณลักษณะ
ประดิษฐ์ เพชรชาติ
นฤนาท จันทักษ์
นิพนธ์ พูลสมบัติ
สมจิตร เปรมบำรุง

ปีที่ทำวิจัยเสร็จ พ.ศ.2552

ความเป็นมาของการทำวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการเครือข่ายนักวิชาการเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำในลุ่มน้ำแควใหญ่ตอนล่าง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งอยู่ในแผนงานวิจัยเดียวกัน โครงการเครือข่ายนักวิชาการ เป็นโครงการที่ 1 มีบทบาทนำนักวิชาการมาจัดทำหนังสือคู่มือพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ และโปรแกรมการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการใช้หน่วยการเรียนรู้ มีจำนวน 11 หน่วยการเรียนรู้ เป็นหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ใช้ประเด็นท้องถิ่นเป็นฐานของการเรียนรู้ การดำเนินการในโครงการที่ 1 นี้ จำกัดพื้นที่วิจัยอยู่กับโรงเรียนนาร่อง 8 โรงเรียน ในพื้นที่ อำเภอศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี ส่วนโครงการเครือข่ายสถานศึกษา เป็นโครงการที่ 2 ทำหน้าที่ขยายผลการเรียนรู้สู่วงกว้างขึ้นทั้งในด้านพื้นที่และการขยายสู่ชุมชนและภาคีต่างๆ ในท้องถิ่น สำหรับการขยายพื้นที่ไปผนวกลุ่มน้ำลำตะเพินไว้ด้วยเพราะเป็นเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน และลำตะเพินเป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำแควใหญ่ คือ ลำน้ำลำตะเพินจะไหลมาบรรจบกับแม่น้ำแควใหญ่บริเวณเขาชนไก่ ในเขตอำเภอเมืองก่อนที่จะไหลไปเชื่อมกับแม่น้ำแควน้อยในตัวเมืองกาญจนบุรี และพื้นที่อำเภอน้ำสวนใหญ่ของลำตะเพินในเขตจังหวัดกาญจนบุรี จะเป็นลาดเขาอีกด้านหนึ่งของเทือกเขาเดียวกันกับเขาที่รับน้ำและระบายลงสู่แม่น้ำแควใหญ่ ดังนั้น หากต้องการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของผืนป่าต้นน้ำซึ่งเป็นเทือกเขาเดียวกัน จะต้องดึงความร่วมมือจากประชาคมทั้งสองลุ่มน้ำนี้

คำว่า “เครือข่ายสถานศึกษา” ในที่นี้ หมายถึง การเชื่อมโยงสถานศึกษากับภาคีที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านสุขภาวะและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เป้าหมายของการวิจัยนี้ คือ การสร้างกระบวนการเชื่อมโยงการพัฒนาจากทุก

ภาคส่วนเข้าสู่การศึกษา และทำให้การศึกษามีผลกระทบต่อการพัฒนาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งดึงให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมในกระบวนการจัดการความรู้ท้องถิ่น

ปรัชญาการศึกษาที่เป็นฐานคิดในการวิจัยนี้คือ **บูรณาการนิยม (Reconstructivism)** ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากชีวิตจริงในสังคมและมุ่งพัฒนาจริยธรรมจากการทำงานร่วมกับสังคม ซึ่งโรงเรียนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในวิถีการพัฒนาของชุมชนมากขึ้น การศึกษาในปรัชญานี้ ทำหน้าที่ให้บุคคลรับรู้ถึงวิถีทางและความเป็นไปได้ที่จะดำรงอยู่ในโลกอย่างมีวิจารณ์ญาณ รวมทั้งทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกที่จะแทรกแซงเชิงวิจารณ์ญาณในปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ของสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานะในปัจจุบันไปสู่ความมีมนุษยธรรมมากขึ้น

องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตามแนวทางนี้คือ

- 1) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในภาคชุมชนและโรงเรียน โดยโครงการวิจัยใช้ประเด็นด้านสุขภาพและการจัดการทรัพยากรมาเป็นประเด็นของการเรียนรู้
- 2) การสร้างระบบการจัดการความรู้ท้องถิ่น
- 3) การสร้างระบบพัฒนาหลักสูตรที่นำวิถีการพัฒนาท้องถิ่นมาเป็นฐานการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาจะต้องมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายต่างๆ เน้นการออกแบบการเรียนรู้ในสภาพจริง และสนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น
- 4) การพัฒนาการสื่อสารเพื่อท้องถิ่น
- 5) การพัฒนาระบบส่งเสริมคุณธรรมในท้องถิ่น
- 6) การสร้างระบบการประสานแผนการพัฒนาพื้นที่โดยเชื่อมโยงกันตามระบบคุ่มน้ำ

ในด้านการพัฒนาหลักสูตรตามแนวปรัชญาบูรณาการนิยมนี้ จะสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรแนววิถีชีวิต ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้ (1) เน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ ในชุมชน มากกว่าที่จะเน้นสาระการเรียนรู้ตามเอกสารจากส่วนกลาง (2) เน้นการจัดการเรียนรู้ร่วมกับภาคีอื่นๆ ในท้องถิ่น (3) มีเป้าหมายให้เด็กมีสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและมีบทบาทในทางสร้างสรรค์ต่อชุมชนของตน และ (4) ครอบคลุมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน หมายความว่า เวลาของเด็ก/นักเรียนคือ เวลาของการเรียนรู้ทั้งสิ้น ครูจึงต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของเด็กด้วย มีใช้เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น

การวิจัยนี้มุ่งให้เกิดการเชื่อมโยงสถานศึกษากับภาคีที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านสุขภาพและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่ในมือของเครือข่ายเหล่านั้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนที่มีทักษะในการแก้ปัญหา รับรู้และเข้าใจวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งมองชุมชนแบบองค์รวม (คือ มองความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ ในชุมชนได้)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในภาวะปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่มีระบบความรู้และระบบความสัมพันธ์ในชุมชนที่เสื่อมถอยลง ชุมชนมีลักษณะตัวใครตัวมันมากขึ้น มีวิถีการผลิตที่มุ่งหารายได้หรือเงินเป็นใหญ่ มีแบบแผนการบริโภคตามกระแสนิยม มีการละทิ้งประเพณีที่เคยมีบทบาทหรือยึดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนเน้นความเสมอภาคในการแข่งขันผลประโยชน์มากกว่าสำนึกแบ่งปัน การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนร่วมกันยังมีอยู่น้อยมาก ดังนั้น ในการพัฒนาการศึกษาแนววิถีชีวิตนี้จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนไปพร้อมๆ กัน นั่นคือ จะต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

เป้าหมายของการวิจัยนี้คือ สร้างรูปแบบของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้แนววิถีชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และทำให้การศึกษามีความหมายต่อการพัฒนาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสนับสนุนสถานศึกษาในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ด้านการเสริมสร้างสุขภาพและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำในลุ่มน้ำแควใหญ่ตอนล่างและลุ่มน้ำตะเพิน

2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านสุขภาพและการจัดการทรัพยากรที่สามารถดำเนินการโดยเครือข่ายในท้องถิ่น

3. เพื่อพัฒนาองค์กรเครือข่ายสถานศึกษาในการจัดทำวารสารท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องสุขภาพและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำแควใหญ่และลุ่มน้ำตะเพิน

4. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้เรื่องสุขภาพและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำแควใหญ่และลุ่มน้ำตะเพินโดยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา

5. เพื่อศึกษารูปแบบความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ส่วนราชการในท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เยาวชน และพระสงฆ์ ในการส่งเสริมสุขภาพและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การสร้างเครือข่ายทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้ ดำเนินการโดยประสานกับเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนเพื่อเชิญเข้าร่วมโครงการ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูที่เข้าร่วมโครงการ สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้ ติดตั้งโปรแกรมในการประมวลผลข้อมูลให้กับโรงเรียน ประชุมติดตามผล และจัดประชุมวิชาการเพื่อให้ครูเสนอผลงานทางวิชาการหลังการทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้

2. การสร้างเครือข่ายพัฒนาสื่อวารสารท้องถิ่น ดำเนินการโดย

2.1 การหาแกนนำในการจัดทำวารสาร โดยประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบในพื้นที่วิจัย

2.2 สนับสนุนการผลิต “วารสารแควใหญ่ ลำตะเพิน” จำนวน 3 ฉบับ ฉบับละ 500 เล่ม

2.3 เผยแพร่วารสาร และติดตามประเมินผล

3. การสร้างเครือข่ายพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ดำเนินการโดย

3.1 การประสานภารกิจของโครงการวิจัยกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการจัดตั้งเครือข่ายนักปฏิบัติ โดยจัดประชุมระดับจังหวัด (รวมทุกประเด็นของทั้งสองลุ่มน้ำ) 1 ครั้ง และประชุมแยกตามประเด็นและพื้นที่ลุ่มน้ำลุ่มน้ำละ 4 เวที และประชุมเครือข่ายพื้นที่อนุรักษ์รวม 2 ลุ่มน้ำ 1 เวที รวมเป็น 9 เวที

3.2 การจัดประชุมเพื่อการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายแยกตามประเด็นและลุ่มน้ำ โดยจัดตั้งเป็นเครือข่ายระดับอำเภอ วิธีดำเนินการ ประกอบด้วยการประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละเรื่องโดยแตกเป็นประเด็นย่อยๆ เช่น ผู้สูงอายุ อาหาร การจัดการมูลฝอย และการประชุมแต่ละเรื่องจะเน้นการสร้างเครือข่ายเป็นรายอำเภอ ยกเว้นเรื่องทำน้ำและป่าชุมชนของอำเภอศรีสวัสดิ์ ที่เน้นการสร้างเครือข่ายเฉพาะพื้นที่

3.3 การสนับสนุนเครือข่ายในระดับอำเภอให้มีการประชุมต่อเนื่อง เพื่อให้มีการประสานความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ และสร้างแผนงานในการพัฒนาคุณภาพร่วมกัน

3.4 การสนับสนุนเครือข่ายในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของแต่ละเครือข่าย

4. การส่งเสริมบทบาทคณะสงฆ์ ดำเนินการดังนี้

4.1 จัดการสัมมนาคณะสงฆ์รวม 2 ลุ่มน้ำ และแยกตามลุ่มน้ำ เพื่อส่งเสริมให้คณะสงฆ์มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของภาคประชาชนในการส่งเสริมสุขภาพและอนุรักษ์ทรัพยากร

4.2 สนับสนุนให้คณะสงฆ์จัดทำหลักสูตรและฝึกอบรมคุณธรรมสำหรับเยาวชนและผู้นำรุ่นใหม่

5. การสร้างกระบวนการเรียนรู้กับเยาวชน ดำเนินการดังนี้

5.1 คัดเลือกเยาวชนจากเครือข่ายต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาเข้ารับการอบรมหลักสูตรเรื่องพลังชุมชนเพื่อการพัฒนาและรักษาระบบลุ่มน้ำ และดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายเยาวชนในแต่ละอำเภอ

5.2 สนับสนุนเครือข่ายเยาวชนเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายต่างๆ

5.3 สนับสนุนการทำงานแบบเครือข่ายของเยาวชน โดยให้เยาวชนจัดทำรายงานสถานการณ์ด้าน สุขภาวะ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอที่ตนเองอยู่

5.4 เสริมสร้างคุณธรรมของเยาวชน โดยสนับสนุนให้เยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรที่คณะสงฆ์จัดทำขึ้น

6. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการโดยประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการบริหารร่วมการสัมมนาเรื่อง การสร้างความร่วมมือและการบูรณาการแผนการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยสัมมนารวม 2 ลุ่มน้ำ และแยกตามลุ่มน้ำเพื่อหาแนวทางในการประสานแผนการพัฒนาในระดับอำเภอและลุ่มน้ำ ตามประเด็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำนั้นเห็นควรดำเนินการร่วมกัน

7. การนำเสนอผลงานและสรุปบทเรียน ดำเนินการร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบพื้นที่ โดย การจัดประชุมวิชาการให้สถานศึกษาได้นำเสนอผลงาน และให้เครือข่ายนำเสนอองค์กรของตน รวมทั้งเสวนาถึงแนวทางในการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่าย และการพัฒนากิจกรรมร่วมกัน

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลผลิต/สิ่งที่ได้จากการวิจัย

1.1 เครือข่ายทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้

ครอบคลุมสถานศึกษาจำนวน 57 แห่ง จำแนกเป็น อำเภอศรีสวัสดิ์ 20 โรงเรียนจากทั้งหมด 21 โรงเรียน อำเภอหนองปรือ 20 โรงเรียน (ครบทุกโรงเรียน) อำเภอบ่อพลอยใน 4 ตำบลเป้าหมาย 17 โรงเรียนจาก 19 โรงเรียน จำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่โรงเรียนนำไปรวมทุกโรงเรียนคือ 200 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงมีครูเข้าร่วมโครงการอย่างน้อย 200 คน

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรุ่นที่ 1 รวม 28 โรงเรียน มีจำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่นำไปรวมทุกโรงเรียนคือ 116 หน่วยฯ ปรากฏว่าในปีการศึกษาแรก ได้รับรายงานผลการทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้ 52 ฉบับ ปรากฏว่า มีการนำหน่วยการเรียนรู้ไปใช้หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น นำไปจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมโดยสอนเนื้อหาครบทุกหน่วยย่อย มีการนำไปสอดแทรกในสาระที่เกี่ยวข้อง สอนเสริมนอกเวลา สอนในช่วงพักเบรก สอนร่วมกับกิจกรรมของชมรม และมีการนำไปใช้แบบบูรณาการกับกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยเน้นความร่วมมือจากครูทั้งโรงเรียน เป็นต้น

โรงเรียนเข้าร่วมโครงการรุ่นที่ 2 รวม 29 โรงเรียน มีจำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่รับไปคือ 84 หน่วยฯ โครงการวิจัยอยู่ในช่วงดำเนินการติดตามและประมวลผล

1.2 เครือข่ายวารสารแควใหญ่-ลำตะเพิน

ในปีงบประมาณ 2550 มีการจัดทำวารสารฉบับแรก จำนวน 500 ฉบับ และได้เผยแพร่สู่โรงเรียน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัย และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย พร้อมทั้งมีการรายงานผลการประเมินจากผู้อ่าน ในปีงบประมาณ 2551 อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำวารสารฉบับที่ 2 และ 3

1.3 เครือข่ายพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ดำเนินการโดยเครือข่ายภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นโดยกระบวนการวิจัยปัจจุบันแต่ละเครือข่ายต่างๆ มีข้อตกลงที่จะพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในเครือข่ายของตน และบางเครือข่ายก็เริ่มดำเนินการไปแล้ว แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและกำลังจะเกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้

(1) สถานีสื่อสารเพื่อผู้สูงอายุในชุมชน ดำเนินการโดยเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุของแต่ละอำเภอร่วมกับสถานบริการสาธารณสุข (3 อำเภอ) เพื่อเป็นจุดให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุและเป็นจุดพบปะและจัดทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่

(2) ร้านอาหารใส่ใจสุขภาพ ดำเนินการโดยเครือข่ายผู้ประกอบการอาหารของแต่ละอำเภอร่วมกับสถานบริการสาธารณสุข (3 อำเภอ) เพื่อพัฒนาคุณภาพร้านอาหารและขับเคลื่อนประเด็นด้านอาหารให้เป็นวาระของท้องถิ่น

(3) แหล่งรวบรวมมูลฝอยรีไซเคิล ดำเนินการโดยเครือข่ายผู้รับข้อมูลฝอยรีไซเคิล ซึ่งจัดตั้งได้ 2 อำเภอคือ อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอหนองปรือ เครือข่ายผู้รับข้อมูลฝอยอำเภอศรีสวัสดิ์ กำหนดรูปแบบการทำงานร่วมกัน ในลักษณะตลาดนัดรับข้อมูลฝอย โดยเชื่อมโยงกับผู้รับข้อมูลฝอยในเขตเมือง ส่วนเครือข่ายผู้รับข้อมูลฝอยอำเภอหนองปรือ มีแผนงานที่จะจัดตั้งกลุ่ม/สหกรณ์ผู้รับข้อมูลฝอยในพื้นที่ตำบลสมเด็จเจริญ ในระยะต่อไปจะเป็นการวางแผนการจัดการข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและการเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

(4) สถานีเรียนรู้เกษตรแนวอนุรักษ์ ดำเนินการโดยเครือข่ายเกษตรแนวอนุรักษ์ของแต่ละอำเภอ (3 อำเภอ) เพื่อเป็นจุดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่ายผ่านการประชุมสัญจร โดยแต่ละสถานีจะมีการทำสารอินทรีย์ชีวภาพ การทำแปลงเรียนรู้ที่มีการบันทึกข้อมูล และการจัดการข้อมูลของสมาชิกในเครือข่าย (ในโซนของตน) เครือข่ายนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอและสถานีพัฒนาที่ดินกาญจนบุรี

(5) ศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชนของอำเภอหนองปรือ และอำเภอบ่อพลอย อำเภอละ 3 ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการโดยเครือข่ายป่าชุมชนของทั้ง 2 อำเภอ และอีก 2 ศูนย์การเรียนรู้ อยู่ในอำเภอศรีสวัสดิ์ ดำเนินการโดยเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน องค์ประกอบภายในศูนย์การเรียนรู้อยู่ระหว่างการออกแบบและพัฒนาาร่วมกันของแต่ละเครือข่าย เครือข่ายนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 (บ้านโป่ง)

(6) ศูนย์การเรียนรู้ระบบน้ำ ดำเนินการ 2 อำเภอคือ อำเภอหนองปรือและอำเภอบ่อพลอย ดำเนินการโดยเครือข่ายเรียนรู้ระบบน้ำของแต่ละอำเภอ มีข้อตกลงในเบื้องต้นคือ แต่ละตำบลจะมีศูนย์การเรียนรู้ 1-3 ศูนย์การเรียนรู้ แต่ละศูนย์จะมีข้อมูลแหล่งน้ำและการใช้น้ำ แผนที่ และผู้ที่สามารถอธิบายข้อมูลจากแผนที่ได้ เครือข่ายนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักชลประทานที่ 13 (ท่าม่วง)

(7) จุดเรียนรู้ประมงและการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ ดำเนินการโดยเครือข่ายทำน่านาสวน และทำน่านาทำกระดาน การกำหนดจุดเรียนรู้ในทำน่านาสวนมีประเภทละ 1 จุด แต่ยังคงพัฒนาทั้งองค์ประกอบภายในศูนย์และบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ ส่วนบริเวณทำน่านาทำกระดาน ยังไม่มีการสร้างข้อตกลงในการกำหนดจุดเรียนรู้

(8) จุดเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ดำเนินการโดยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวของอำเภอหนองปรือและอำเภอบ่อพลอย ซึ่งเครือข่ายนี้ยินดีต้อนรับการเรียนรู้จากสถานศึกษา แต่ถ้าจะมีการขับเคลื่อนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 2 อำเภอ จะต้องมีการพัฒนาโปรแกรมรวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ ให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น

1.4 เครือข่ายเยาวชน

มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเยาวชนของแต่ละอำเภอ รวม 3 ชุด โดยคัดเลือกจากเยาวชน อายุไม่เกิน 35 ปี เป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนานตนเองสู่การเป็นผู้รุ่นใหม่ บทบาทหลักของเครือข่ายเยาวชนนี้คือ การจัดทำรายงาน “ภาวะสุขภาพและทรัพยากร ในลุ่มน้ำแควใหญ่หรือลำตะเพินของแต่ละอำเภอ” ซึ่งจะทำให้เยาวชน เชื่อมร้อยกับเครือข่ายต่างๆ และเป็นผู้สื่อสารเพื่อการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะในพื้นที่

1.5 เครือข่ายพระสงฆ์

คณะสงฆ์มีองค์กรของตนเองอยู่แล้วในระดับอำเภอ (มีเจ้าคณะอำเภอเป็นประธาน) การทำงานของแผนงานวิจัยคือ เชื่อมโยงกิจกรรมของคณะสงฆ์กับประเด็นด้านการสร้างเสริมสุขภาพและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ และเชื่อมโยงคณะสงฆ์กับเครือข่ายต่างๆ ของแผนงานวิจัย ผลงานของคณะสงฆ์คือ การจัดหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง ผู้นำคุณธรรมสำหรับผู้นำรุ่นใหม่ ซึ่งจะดำเนินการโดยคณะสงฆ์ของแต่ละอำเภอ

1.6 เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในระบบการบริหารส่วนท้องถิ่นเมืองนครในระดับตำบลและมีการประสานแผนงานในระดับอำเภออยู่แล้ว แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการประสานแผนในระบบราชการที่เชื่อมโยงในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าการเชื่อมโยงในแนวระนาบ และยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างอำเภอภายในลุ่มน้ำเดียวกัน สิ่งที่แผนงานวิจัยพยายามที่จะสร้างขึ้นคือ ระบบการประสานแผนงานในแนวระนาบที่เชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยทั้งในอำเภอเดียวกันและระหว่างอำเภอในลุ่มน้ำเดียวกัน แต่เนื่องจากแผนงานวิจัยนี้ไม่สามารถดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำ เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในปีงบประมาณ 2552 ทำให้การสร้างเครือข่ายนี้ไม่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการที่ผ่านมาก็สามารถสร้างประเด็นร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละลุ่มน้ำ และสำหรับลุ่มน้ำลำตะเพินยังมีข้อตกลงในการจัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการลุ่มน้ำลำตะเพินในระดับอำเภอ ที่มีประธานเครือข่ายต่างๆ ร่วมอยู่ด้วย และคณะกรรมการบูรณาการลุ่มน้ำลำตะเพินในระดับรวม 2 อำเภอ ที่ประกอบด้วยตัวแทนจากระดับอำเภอ อำเภอละ 6 คน

การอภิปรายผล

ครั้งหนึ่ง จอห์น ดิวอี้ (ค.ศ.1859-1952) ได้สร้างโรงเรียนจำลองขึ้น จนกลายเป็นต้นแบบของโรงเรียนแนวพัฒนาการนิยม (Progressivism) แต่เนื่องจากปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) มุ่งสร้างสังคมจำลองหรือวัฒนธรรมภายในสถานศึกษา จนมีผลให้วัฒนธรรมภายในสถานศึกษาแข็งตัวและไม่เชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาที่อยู่รอบๆ สถานศึกษา ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การแข่งขันระหว่างสถานศึกษาด้วยกันเองอย่างเข้มข้นขึ้นทุกขณะ และเนื่องจากปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ผูกอยู่กับปรัชญาวิทยาศาสตร์อย่างเหนียวแน่น การวิจัยทั้งหลายจึงถูกผูกเข้ากับการสร้างทฤษฎี การยืนยันทฤษฎี หรือการใช้ทฤษฎีกับสถานการณ์ใหม่ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้ในการอธิบายมากกว่าการแก้ไขปัญหา

แต่การวิจัยนี้มีจุดยืนทางปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างออกไป คือ ใช้ปรัชญาการศึกษาแบบปฏิรูปนิยมซึ่งเน้นการเรียนรู้ในสภาพจริง และมุ่งสร้างสรรควัฒนธรรมใหม่บนฐานการทำงานร่วมกันของชุมชนและสถานศึกษา ในกรณีนี้ การพัฒนาการศึกษาจึงมีใช้การพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาทั้งโรงเรียนและชุมชนต้นแบบไปพร้อมๆ กัน จึงต้องใช้พลังกำลังในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเป็นอันมาก ส่วนการวิจัยก็ได้มีเป้าหมายเพื่อการอธิบาย แต่จะมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ การวิจัยจึงมีรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนาที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาผลจากการวิจัยในโครงการนี้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เป้าหมาย “การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้” เนื่องจากก่อนการปฏิรูปการศึกษาแบบปฏิรูปนิยม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในภาคชุมชนและโรงเรียน โดยโครงการวิจัยใช้ประเด็นด้านสุขภาพและการจัดการทรัพยากรมาเป็นประเด็นของการเรียนรู้ ผลการวิจัยส่วนนี้เป็นไปตามเป้าหมายคือ ทำให้โรงเรียนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาการเรียนรู้ในประเด็นที่หลากหลาย และทำให้ชุมชนมีเครือข่ายที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องในแต่ละประเด็น

2. เป้าหมาย “การจัดการความรู้” เนื่องจากในการพัฒนาต่อเนื่องจำเป็นต้องมีการจัดการความรู้ ซึ่งผู้วิจัยคาดหมายจะทำให้สถานศึกษาเป็นหน่วยจัดการความรู้ท้องถิ่น โดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสำรวจข้อมูลท้องถิ่นและคาดหมายให้สถานศึกษาพัฒนาหน่วยจัดการความรู้ย่อยๆ ที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนต่อไป แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ยังเป็นไปได้ยาก เพราะสถานศึกษายังไม่พร้อมที่จะน่านักเรียนออกสำรวจพื้นที่/ชุมชนอย่างจริงจัง ดังนั้น แทนที่จะให้สถานศึกษาจัดเก็บข้อมูลและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงต้องหันไปพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชนให้เป็นเครือข่ายจัดการความรู้และสร้างแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละประเด็นแทน เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุระดับอำเภอ คูแลสถานีสื่อสารเพื่อผู้สูงอายุ และแต่ละสถานีสื่อสารดูแลข้อมูลและเป็นจุดประสานกิจกรรมกับผู้สูงอายุในละแวกของตนเอง เป็นต้น ปัจจุบันจึงมีหน่วยจัดการความรู้ในหลากหลายประเด็น เช่น ผู้สูงอายุ มูลฝอยรีไซเคิล ระบบน้ำและการใช้น้ำ ป่าและการใช้ประโยชน์ศัตรูพืช เกษตรอินทรีย์ ฯลฯ

3. เป้าหมาย “การสร้างระบบพัฒนาหลักสูตรที่นำวิธีการพัฒนาท้องถิ่นมาเป็นฐานการเรียนรู้” ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากความเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษากับเครือข่ายต่างๆ ยังไม่ได้รับการ บูรณาการเข้าหากันอย่างจริงจัง คือ ยังไม่รู้เขารู้เราที่ดีพอ สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา แม้จะรับหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นการศึกษาสำรวจในชุมชน แต่การนำไปปฏิบัติจริง ยังดำเนินการได้น้อยมาก และภาคชุมชนซึ่งแม้จะมีการก่อรูปเป็นเครือข่ายด้านต่างๆ และเริ่มมีศูนย์การเรียนรู้ของแต่ละเครือข่ายบ้างแล้ว แต่ก็ยังเป็นระยะเริ่มต้น ยังไม่มีการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ทำให้ยังขาดแหล่งการเรียนรู้ที่แสดงวิถีการพัฒนาในแต่ละด้านที่นักเรียนจะเรียนรู้และเข้าร่วมได้อย่างมีความหมาย ในการนี้ จึงควรมีการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่อง เพื่อสร้างระบบความสัมพันธ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นระหว่างสถานศึกษา กับเครือข่ายต่างๆ ควรมีการพัฒนาครูให้มีความรู้และใส่ใจในวิถีการพัฒนาท้องถิ่น และสามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในสภาพจริงมากยิ่งขึ้น ควรมีการสนับสนุนให้แต่ละเครือข่ายซึ่งเป็นภาคชุมชนมีการพัฒนาต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะของการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้ ควรดำเนินการภายใต้ความร่วมมือภายในเครือข่ายและการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อให้เกิดวิถีการพัฒนาที่สถานศึกษาสามารถนำนักเรียนมาเรียนรู้และร่วมพัฒนาร่วมกับเครือข่ายต่างๆ ต่อไป

4. เป้าหมาย “การพัฒนาการสื่อสารเพื่อท้องถิ่น” เนื่องจากในการศึกษาแบบปฏิรูปนิยมจะต้องมีความเข้มแข็งของการจัดการสื่อที่อธิบายท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนงานนี้จึงกำหนดให้มีการจัดทำวารสารท้องถิ่นขึ้น ให้เป็นสื่อที่มีความเป็นวิชาการ คือ มีข้อมูลสนับสนุน ทั้งนี้ คาดหมายว่าข้อมูลจากการสำรวจต่างๆ จะถูกประมวลผลและนำเสนอในวารสาร นอกจากนี้ จะใช้เป็นพื้นที่สำหรับให้มีการนำเสนอประเด็นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นเองอีกด้วย การดำเนินการในส่วนนี้เป็นไปตามเป้าหมาย คือ ได้วารสารแควใหญ่-ลำตะเพิน ที่จะผลิตขึ้นจำนวน 3 ฉบับ นอกจากนี้ เพื่อให้มีการพัฒนาผู้นำการสื่อสารเพื่อท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม แผนงานนี้จึงมีเป้าหมายพัฒนาเยาวชนให้มีบทบาทในการพัฒนาสื่อเพื่อท้องถิ่น โดยสนับสนุนให้เยาวชนจัดทำรายงานสถานการณ์ท้องถิ่นด้านภาวะสุขภาพและการจัดการทรัพยากรเป็นรายอำเภอ

5. เป้าหมาย “การส่งเสริมคุณธรรม” เนื่องจากการศึกษาแบบปฏิรูปนิยมมุ่งพัฒนาจิตสำนึกเชิงวิจารณ์ญาณ (critical consciousness) ในการไปสู่ความมีมนุษยธรรม การศึกษาจำเป็นต้องเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในชุมชน กับเรื่องวิจารณ์ญาณและความมีมนุษยธรรม ในการคิดวิเคราะห์จำเป็นต้องมีธรรมกำกับ ในการนี้ แผนงานวิจัยจึงสนับสนุนให้คณะสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมให้แก่เครือข่ายเยาวชน และเครือข่ายอื่นๆ ด้วย

6. เป้าหมาย “การประสานระหว่างเครือข่ายเพื่อสร้างแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับอำเภอและลุ่มน้ำที่ประชาชนเป็นเจ้าของแผนอย่างแท้จริง” เนื่องจากชุมชนยุคใหม่ต้องมีความสามารถในการจัดการตนเอง ภายใต้ความสลับซับซ้อนและมีความไม่แน่นอนสูง การพึ่งตนเองในระดับอำเภอและลุ่มน้ำจะมีความสำคัญ ในการนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนในระดับที่สูงกว่าแผนชุมชน ในเรื่องนี้ แผนงานวิจัยได้พยายามให้แต่ละเครือข่าย (ที่เป็นเครือข่ายระดับอำเภอ) สร้างแผนงานที่เป็นแผนร่วมระดับอำเภอ แต่ก็ยังเป็นเพียงการเริ่มต้น คืออยู่ในขั้นของการสำรวจข้อมูลในแต่ละเครือข่ายให้ชัดเจน เพื่อให้เห็นปัญหาความจำเป็นและโอกาสในการพัฒนา ส่วนการสร้างแผนงานที่บูรณาการระหว่างเครือข่ายยังไม่ได้ดำเนินการ

อนึ่ง ผู้วิจัยคาดหวังว่า เครือข่ายทั้งหมดในโครงการวิจัยจะดำรงอยู่ต่อเนื่องอย่างประสานเชื่อมโยงกัน โดยมีแหล่งการเรียนรู้ (ของแต่ละเครือข่าย) และสถานศึกษาเป็นแกนกลางในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การวิจัยนี้ไม่สามารถพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของแต่ละเครือข่ายได้อย่างเป็นรูปธรรมตามที่คาดหวัง และไม่สามารถสร้างเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำในจังหวัดกาญจนบุรีได้ เพราะขาดการสนับสนุนงบประมาณ (ผู้วิจัยขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยต่อเนื่องผ่านกองบริหารการวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล ในปีงบประมาณ 2552 แต่ไม่ได้รับ)

นอกจากนี้ ในปีงบประมาณ 2553 ข้าพเจ้าได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง การจัดตั้งศูนย์ประสานการวิจัยและบูรณาการการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำแควใหญ่และลำตะเพิน จ.กาญจนบุรี เป็นโครงการใหม่เพื่อมาเชื่อมต่อกับเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ และเพื่อเป็นกระบวนการหนุนเสริมให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานที่จะสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบของการวิจัยเชิงพื้นที่แบบบูรณาการที่ผนวกทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้าสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนา และเพื่อใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือในการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปการศึกษาที่เชื่อมโยงทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการอุดมศึกษาเข้าด้วยกัน แต่ก็ไม่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงไม่

มีโอกาสที่จะทำให้โมเดลทางสังคมนี้มีความสมบูรณ์แบบได้ และคงจะเป็นความยากลำบากต่อไปที่จะดึงรั้งการศึกษาของไทยให้ก้าวออกไปจากการยึดติดกับการสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและภายในสถาบันอุดมศึกษา การยึดติดกับกรอบการประเมินคุณภาพทางการศึกษาที่เน้นคุณภาพของปัจเจก และการยึดติดกับการวัดพื้นฐานของวิทยาศาสตร์และหลักการสากลมากกว่าการให้ความสำคัญกับการพิจารณาผลกระทบทางสังคมตามสภาพจริง และการบูรณาการสู่วิถีดำเนินชีวิตในบริบทท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่องในกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้
 - 1.1 การพัฒนาเครือข่ายครูเพื่อพัฒนาการศึกษาแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน
 - 1.2 การพัฒนาระบบการจัดการวารสารวิชาการกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน
 - 1.3 การสร้างและพัฒนาสถานี่เรียนรู้ของแต่ละเครือข่าย (ที่โครงการวิจัยจัดตั้งขึ้น ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้รับข้อมูลฝอย ผู้นำการอนุรักษ์ป่า ผู้นำด้านเกษตรแนวอนุรักษ์ ผู้นำการเรียนรู้ระบบน้ำและการจัดการน้ำ ผู้นำด้านวิสาหกิจชุมชนและธุรกิจท้องถิ่น) เพื่อให้สามารถขยายการเรียนรู้ด้านการจัดการเพื่อการพัฒนาในแต่ละด้าน สู่ชุมชน โรงเรียน และเยาวชน ได้อย่างต่อเนื่อง
 - 1.4 การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังแนวเขตป่าอนุรักษ์ของกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน (ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ อุทยานแห่งชาติเอราวัณ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ และอุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์) โดยส่งเสริมให้มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าอย่างต่อเนื่อง
 - 1.5 การพัฒนาองค์กรเยาวชนกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน
 - 1.6 การพัฒนาระบบจัดการและสื่อสารข้อมูลเพื่อการพัฒนาด้านสุขภาวะและการจัดการทรัพยากรในกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพิน
 - 1.7 การสร้างระบบการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ในกลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพินที่ให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรมนำการบริหาร การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ การทำงานเป็นกลุ่ม การประสานงานเป็นเครือข่าย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเชื่อมโยงกับองค์กรคณะสงฆ์
 - 1.8 การสร้างองค์กรบูรณาการการพัฒนาระดับอำเภอและกลุ่มน้ำที่สามารถเชื่อมโยงทุกเครือข่ายเข้าสู่ระบบแผนและงบประมาณ
2. ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานพัฒนาชุดโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลุ่มน้ำแควใหญ่และกลุ่มน้ำลำตะเพินขึ้น โดยการประสานความร่วมมือของ 7 หน่วยงานคือ ส่วนราชการในจังหวัดกาญจนบุรี องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี มหาวิทยาลัยมหิดล กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ควรมีบทบาทสนับสนุนการวิจัยหรือบริการวิชาการ เชื่อมโยงกับเครือข่ายในพื้นที่ และร่วมเป็นเจ้าของวารสารแควใหญ่-ลำตะเพิน
 - 2.2 สถานศึกษาทุกระดับทั้งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและการอุดมศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่อย่างจริงจัง รวมทั้งส่งเสริมให้มีการร่วมจัดการความรู้และนำข้อมูลและความรู้จากเครือข่ายในพื้นที่ไปใช้อย่างต่อเนื่อง
 - 2.3 หน่วยงานด้านการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และสนับสนุนให้แต่ละเครือข่ายสร้างสถานี่การเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงกันเองภายในเครือข่าย

2.4 ส่วนราชการต่างๆ ควรให้ความสำคัญกับการทำงานแบบเครือข่าย โดยส่งเสริมให้มีเครือข่ายเชิงพื้นที่ (หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และลุ่มน้ำ) และสนับสนุนให้มีการวางแผนร่วมกัน รวมทั้งควรรหาแนวทางในการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เกิดระบบการจัดการความรู้ และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในแต่ละเครือข่าย

2.5 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้กลุ่มต่างๆ เข้าร่วมเครือข่ายในระดับอำเภอและลุ่มน้ำ พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กรเครือข่ายในระดับตำบลรองรับ เพื่อให้มีองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับตำบล (ซึ่งจะเป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับภายนอก) รวมทั้งจัดระบบ-กลไกให้สามารถรับข้อเสนอโครงการจากองค์กรเหล่านั้นด้วย